

Pædagogikhistorikeren
Olaf Carlsen

Liv og værk

Børge Riis Larsen

Pædagogikhistorikeren
Olaf Carlsen

Liv og værk

Syddansk Universitetsforlag 2013

*University of Southern Denmark Studies in
History and Social Sciences vol. 451*

© Forfatteren og Syddansk Universitetsforlag 2013

Sats: Donald Jensen, Unisats ApS

Omslag: Klaus Bjerager

Tryk: Specialtrykkeriet Viborg A/S

ISBN 978-87-7674-620-9

Udgivet med støtte fra:

Alfred Good's Fond

Grete Carlsen

Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse

Landsdommer V. Gieses Legat

Soransk Samfund/digteren, cand.jur. Aage Krarup Linds Legat

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller anden mangfoldiggørelse
af denne bog er kun tilladt med forlagets tilladelse eller ifølge
overenskomst med Copy-Dan

Syddansk Universitetsforlag

Campusvej 55

5230 Odense M

Tlf. 6615 7999

Fax. 6615 8126

www.universitypress.dk

Indhold

Forord	11
Indledning	13
Afgrænsning af emnet	16
Del 1 Biografi	19
1.1 Generel biografi	19
1.1.1 Den belgiske doktorgrad	26
1.1.2 Université Philotechnique	32
1.2 Mellem pædagoger	34
1.2.1 Georg Bruun	34
1.2.2 Einar Sigmund	39
1.3 Tre interviews	52
1.3.1 Det første større interview	57
1.3.1.1 En sammenligning med et manuskript	60
1.3.2 Det andet større interview	67
1.4 Svend Ranulf	70
1.4.1 To kronikker	70
1.4.2 Henvendelsen fra Svend Ranulf	73
1.4.3 Korrespondancen	73
1.4.4 Den danske disputats	81
1.4.5 Oppositionen ved Roar Skovmands disputatsforsvar	84
1.4.6 Bogen om Peder Hjort og disputatsarbejdet igen	85
1.4.7 Højberg Christensen	94
1.4.8 Trykning af bogen <i>Rousseau og Danmark</i>	95
1.4.9 C.O. Bøggild-Andersen	96
1.5 Ejnar Munksgaard	98
1.5.1 <i>En jydsk Drengs Dagbog</i>	107
1.5.2 <i>Aus Peder Hjorts Jugend</i>	112
1.5.3 <i>Rousseau og Danmark</i>	113
1.6 Poul Müller	114

Del 2	Forfatterskabet	125
2.1	Indledning	125
2.1.1	Hvad er pædagogik?	127
2.2	Realisme	129
2.2.1	Hvad er en realskole?	133
2.2.2	Olaf Carlsens forfatterskab om realismen	134
2.2.3	Realistiske strømninger	135
2.2.4	Den belgiske disputats	138
2.2.4.1	Kommentarer til den belgiske disputats	146
2.2.4.2	Den planlagte udgivelse af disputatsen	147
2.2.5	Soransk litteratur af årgang 1836	148
2.2.6	Soranerne og realundervisningsdebatten	149
2.2.7	Realistiske træk i den danske latinskoles undervisning i det 16. og 17. århundrede	149
2.2.8.	Realistiske og humanistiske brydninger i dansk pædagogik i det 18. århundrede	150
2.2.9	Den videnskabelige realundervisning	156
2.3	Sorø Akademi	158
2.3.1	Soranske Studier I	165
2.3.2	Soranske Studier II	168
2.3.3	Ludvig Holberg	170
2.3.4	Hugo Grotius	171
2.3.5	Johan Bülow	172
2.3.6	Christian Molbech	173
2.3.7	Carl Frederik Molbech	180
2.3.8	Peder Hjort	181
2.3.9	Byens Barn – Akademiets Søn	186
2.3.10	Artikler i Soraner-Bladet	187
2.3.10.1	Hans Rasmussen Carlsen fra Gammel Kjøgegaard	187
2.3.10.2	Et par ansøgninger	187
2.3.10.3	Hertugen af Augustenborg og Sorø Akademi	188
2.3.10.4	Magnus Beringskjöld og Sorø Akademi	188
2.3.10.5	Hans Bastholms bogsamling og Sorø Akademi	189
2.3.10.6	H.R. Hiort-Lorenzen og Sorø Akademi	191
2.3.10.7	Fra det andet akademis sidste dage	192
2.3.10.8	En anonym boggave til akademiets bibliotek	193
2.3.10.9	Slægten von Munthe af Morgenstjerne og Sorø	193

2.3.10.10	Th.A.J. Regenburg og soranerne i Slesvig	194
2.3.10.11	Genoprettelsen af akademiet i 1821	195
2.3.10.12	Sorø Akademis Bibliotek	195
2.3.10.13	Soranske ministre og soranere i kongens råd	195
2.3.10.14	Om akademibygningens brand i 1813	196
2.3.10.15	Fra H.F. Ewalds skoledage i Sorø	196
2.3.10.16	To disciplinærsager	197
2.3.10.17	L.A. Rothe	198
2.3.10.18	Et kongeligt besøg i Sorø	198
2.3.10.19	Statsvidenskaberne og Sorø Akademi	199
2.3.10.20	Wegener og Bille	200
2.3.10.21	Schandorph og Æblesidse	200
2.3.10.22	En bemærkning om Grundtvigs jubilæum med Sorø	201
2.3.10.23	B.S. Ingemann	201
2.3.10.24	H.C. Andersen	204
2.4	Pædagoger	205
2.4.1	Georg Bruun	205
2.4.2	Jean-Jacques Rousseau	207
2.4.3	Niels Bygom Krarup	212
2.4.4	Ludwig Gurlitt	214
2.4.5	Ernst Kriek	215
2.4.6	Philipp Hördt	216
2.4.7	Giovanni Gentile	217
2.4.8	Kristen Roving	217
2.4.9	L.C. Sander	218
2.4.10	Jens Kristian Madsen	219
2.4.11	Martin Ehlers	219
2.4.12	Julius Jens Emil Hoffmeyer	220
2.4.13	Theodor Fritzs	221
2.4.14	J.B. Basedow	227
2.4.15	Johann Friedrich Herbart	229
2.4.16	Wilhelm Rein	232
2.4.17	Johann Heinrich Pestalozzi	233
2.4.17.1	Af Pestalozzi-forskningens historie	233
2.4.17.2	Pestalozzi endnu en gang	234
2.4.17.3	Pestalozzi-festen i Århus i 1846	236
2.4.17.4	Pestalozzi og Danmark	237

2.5	Olaf Carlsen som anmelder	249
2.6	Varia	250
2.6.1	Kronikker	250
2.6.2	To kronikker i <i>Fædrelandet</i>	252
2.6.3	Kronikker i <i>Aarhus Amtstidende</i>	256
2.6.3.1	Sidsel Rolandsdatter	257
2.6.3.2	Anders Nøthen	257
2.6.3.3	Løgn og pral	257
2.6.3.4	Rasmus Sørensen og hans ”visitatser”	258
2.6.3.5	Pestalozzi	260
2.6.3.6	Ludvig Daae	260
2.6.3.7	Etatsråd Eichels rejse i 1792	261
2.6.4	Henrik Ibsen	261
2.6.5	Artikler i <i>Lolland-Falsters historiske Samfunds</i> årbøger	264
2.6.6	Andre skoler	266
2.6.7	Historie og historikere	267
2.6.8	Det første danske Fellenbergske Institut	270
2.6.9	En kalenderreform	271
2.6.10	<i>En jydsk Drengs Dagbog</i> /Severin Weiersøe	271
2.6.11	Digterpræsten Jens Schjørring	277
2.6.12	Ogsaa en Führer/præsident Trujillo	277
2.6.13	Støvlet-Cathrine	277
2.6.14	Christian IV og Skanderborg Sø	278
2.6.15	Pædagogikum	278
2.6.16	Memoirer fra skolelivet	279
2.6.17	Bidrag til samleværker	280
2.6.17.1	Ungdoms- og voksenundervisning i Danmark	280
2.6.17.2	Litteratur i forbindelse med hundredårsdagen for den danske folkehøjskole	281
2.6.17.3	<i>Lexikon der Pädagogik</i>	282
2.6.17.4	<i>Skola och undervisning i Danmark</i>	282
2.7	Pædagogik som manglende universitetsfag i Danmark	283

Del 3 Sammenfatning	287
3.1 Indledning	287
3.2 Hvorfor blev Olaf Carlsen pædagogikhistorisk forfatter?	288
3.3 Anmeldelser	291
3.4 Overkommentering	293
3.5 Har andre brugt Carlsens arbejder?	295
3.6 Mellem pædagoger	297
3.7 Kan man gøre karriere uden en relevant afsluttende universitetsuddannelse?	297
3.8 Disputats og doktorgrad	300
3.9 Olaf Carlsens politiske ståsted	305
3.10 Afslutning	311
Del 4 Bibliografi	317
Del 5 Litteratur	337
5.1 Utrykte kilder	337
5.2 Trykte kilder	337
Del 6 Navneregister	389

Forord

De første gange, jeg stødte på navnet *Olaf Carlsen*, var, da jeg omkring 1970 begyndte at interessere mig for naturvidenskabernes undervisningshistorie og pædagogik. Jeg stødte på hans navn i to særtryk af *Fysisk Tidsskrift*, som *Ole Bostrup* var så venlig at sende mig. I arbejdet om *Mester Halvard* optræder Carlsens afhandling *Realistiske Træk i den danske Latinskoles Undervisning i det 16. og 17. Aarhundrede* i litteraturlisten,¹ og i arbejdet om *Georg Detharding* optræder *Realistiske og humanistiske Brydninger i dansk Pædagogik i det 18. Aarhundrede* i litteraturlisten.²

I mine egne senere studier af naturvidenskabernes undervisningshistorie og pædagogik stødte jeg ofte på Olaf Carlsens navn, men savnede oplysninger om ham. Det nyttede ikke noget at lede i *Kraks Blå Bog*, *Dansk Biografisk Leksikon* eller i nogle af de akademiske stater, hvor man kunne forestille sig, at en person med hans forfatterskab var omtalt.

Jeg besluttede, at når jeg havde skrevet de to bind af mine fags – fysik og kemis – undervisningshistorie,³ ville jeg bruge tid på at studere Olaf Carlsens liv og værk.

Ved studiet af bogen om de skolehistoriske arkivalier i Rigsarkivet⁴ fandt jeg, at man her opbevarer to pakker med Carlsens papirer dækkende perioden fra 1922 til hans død i 1956. Disse pakker var imidlertid klausuleret og måtte først benyttes 80 år efter Carlsens død – dvs. i 2036 – eller efter aftale med hustruen *Grete Carlsen*.

På et af mine hyppige besøg på biblioteket på *Sorø Akademis Skole* nævnte jeg min interesse for Olaf Carlsen over for bibliotekar *Lena Kristensen*, som med det samme kunne oplyse mig om, at Olaf Carlsen havde en søn, cand.jur. *Ebbe Carlsen*. Jeg fik umiddelbart herefter kontakt med ham og kort tid efter også med fru *Grete Carlsen*, som gav mig tilladelse til at benytte materialet i Rigsarkivet.

Med adgang til papirerne i Rigsarkivet og oplysninger fra *Grete* og *Ebbe Carlsen* gik jeg i gang med at studere Olaf Carlsens liv og værk.

Ved udarbejdelsen af denne bog vil jeg først og fremmest rette en varm tak til fru *Grete Carlsen* og cand.jur. *Ebbe Carlsen*, som begge har forsynet mig med informationer, uden hvilke denne bog ikke kunne skrives. En anden af Olaf Carlsens sønner *Stig Olaf Carlsen* har været så venlig at forsyne mig med kopier af et af Olaf Carlsens foredragsmanuskripter og en række anmeldelser af faderens bøger. Herudover ønsker jeg at

takke mine lærere i pædagogik og pædagogikhistorie, professor, dr.pæd. *Vagn Skovgaard-Petersen* og professor, dr.philos. *Thyge Winther-Jensen* for værdifulde oplysninger ved udarbejdelsen. Endvidere en stor tak til professor, dr.philos. *Ingrid Markussen*, som har læst og diskuteret dele af mit manuskript med mig. Også en tak til bibliotekarerne *Lena Kristensen*, *Sorø Akademis Bibliotek*, og *Charlotte Olsen*, biblioteket på Slagelse Gymnasium, seniorrådgiver *Hans Jørgen Hinrup*, Håndskriftsamlingen ved Statsbiblioteket i Århus, chefbibliotekar *Raphaël De Smedt*, Bruxelles, studiidirektor *Martin Reimann*, Berlin, cand.mag. *Palle Lykke*, Universitetshistorisk Udvalg ved Aarhus Universitet, *Christian Larsen* og *Jørgen Mikkelsen*, Rigsarkivet, biskop *Johannes Johansen* og bibliotekar *Inge-Lise Westh Hansen*, Lokalhistorisk Samling i Aarhus, og forfatter *Charlotte Strandgaard* for tilladelse til at benytte Jens Kruuses arkiv i Statsbibliotekets Håndskriftssamling. Lektor *Niels Geert Bolwig* har ligesom Thyge Winther-Jensen læst mit manuskript og er kommet med en række værdifulde oplysninger, som jeg er meget glad for at have modtaget.

Sidst men ikke mindst en stor tak til personalet på de biblioteker og arkiver, jeg har benyttet: *Rigsarkivet*, *Danmarks pædagogiske Bibliotek*, *Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv*, *Sorø Akademis Bibliotek*, *Slagelse Bibliotek*, *Roskilde Centralbibliotek*, *Statsbiblioteket i Århus*, *Bibliothèque Royale Albert Ier*, *Universitätsbibliothek Stuttgart*, *Niedersächsische Statsum. Universitätsbibliothek* og *Universitätsbibliothek Kiel*.

Bogen har ikke kunnet se dagens lys uden økonomisk støtte. I den forbindelse ønsker jeg at takke Alfred Good's Fond, fru Grete Carlsen, Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, Landsdommer V. Gieses Legat og Soransk Samfund/digteren, cand.jur. Aage Krarup Linds legat.

Slagelse, oktober 2012
Børge Riis Larsen

Indledning

Litteraturen om Olaf Carlsen er ikke stor. Da han ikke fik en dansk kandidatgrad, eller for den sags skyld andre danske akademiske grader, findes han ikke optaget i *Magisterstaten* eller tilsvarende akademiske stater. Han findes heller ikke biograferet i noget dansk leksikon – herunder heller ikke Dansk Biografisk Leksikon.

Men som soraner er hans biografi – som andre soraneres – kort angivet i *Soranerbiografier*.⁵ Herudover kan enkelte biografiske oplysninger findes i *Soraner-Bladet*.⁶ En mindre biografi med et portrætfoto findes i bind IV af *Dansk Skole-Stat* fra 1934.⁷ Olaf Carlsen fungerede i en periode som direktør for *Forsikrings-Akts. Idun, Aarhus*. I den forbindelse har han indleveret en levnedsbekræftelse til brug for *Dansk Forsikringsstat*. Denne er også trykt.⁸

Carlsen gav i sit liv tre interviews. Et mindre i *Roskilde Avis* og to større i *Aarhus Amtstidende*. Det første blev givet i forbindelse med udgivelsen af bogen *Über J.B. Basedows Entlassung ...* i 1938. Det andet i forbindelse med Carlsens 50-års fødselsdag i 1949.⁹ Det tredje og sidste var en julesamtale fra 1952¹⁰ i forbindelse med udgivelsen af *Skola och undervisning i Sverige och andra länder*,¹¹ som Carlsen var bidragsyder til. Ikke mindst i de to sidste giver Carlsen en række selvbiografiske oplysninger til intervieweren.

I forbindelse med Carlsens død bragte *Soraner-Bladet* dels en nekrolog,¹² dels et uddrag af den tale, pastor Johannes Johansen holdt ved begravelsen.¹³

En række biografiske oplysninger kan også læses i de mindeord, som *Jakob Haubek* skrev i tidsskriftet *Den danske Realskole*.¹⁴

Året efter bragte *Dansk pædagogisk Tidsskrift* en mindre mindeartikel af *Gunnar Thiele*.¹⁵

En lidt større omtale af Carlsen og hans arbejder skyldes *Sven Erik Nordenbo*, som i sin licentiatafhandling bruger omkring en side på Carlsen i gennemgangen af den danske pædagogiks historie.¹⁶ Da Nordenbos behandling er det eneste forsøg på en videnskabelig behandling af Carlsens arbejder, skal det her omtales lidt nærmere.

Nordenbo nævner Carlsen i forbindelse med besættelsen af professoratet i pædagogik ved *Københavns Universitet* i 1955. Dette blev besat med *Knud Grue-Sørensen* (1904-92) uden ansøgning. Det er så Norden-

Gunnar Thiele fra Berlin var Grete Carlsen behjælpelig med at læse korrektur på Olaf Carlsens sidste Pestalozzi-bog. Han skrev mindeord om Olaf Carlsen i et dansk, svensk og tysk tidsskrift. (Olaf Carlsens privatarkiv i Rigsarkivet).

bos opfattelse, at den eneste anden, der kunne være kommet på tale, var Olaf Carlsen, og han nævner så nogle vigtige arbejder af Carlsen. I en bisætning nævnes, at han ”muligvis på grund af visse politiske forhold” aldrig opnåede ”en egentlig faglig anerkendelse”. Nordenbo bringer tillige en lille historie frem. Da Grue-Sørensen var blevet udnævnt til professor, lykønskede Carlsen ham og udtrykte sin glæde over, at pædagogikken endelig havde fået en lærestol. Grue-Sørensen takkede Carlsen i et brev, fordi denne jo selv kunne have været en nærliggende aspirant.¹⁷ I en fodnote nævnes det, at *Danmarks Pædagogiske Bibliotek* opbevarer et seddelkartotek over Carlsens videnskabelige arbejder,¹⁸ og at det i øvrigt forekom (Nordenbo) en rimelig opgave at ”give en samlet vurdering af O. Carlsens pædagogikhistoriske arbejder”.

I *Poul Fatums* tobindsværk om den pædagogiske tænknings historie¹⁹ er der i andet bind en gennemgang af 19 danskere, der har ydet bidrag til den hjemlige pædagogiks teori og praksis i 1800- og 1900-tallet.²⁰ Carlsen er ikke i blandt de 19 og glimrer også ved sit fravær i såvel registret som i litteraturfortegnelsen.

I den af Grue-Sørensen og Winther-Jensen redigerede *Pædagogikkens hvem hvad hvor*²¹ findes en række biografier – også af danskere. Her er Olaf Carlsen heller ikke nævnt.²²

Olaf Carlsen nævnes i indledningen af *Kristian Jensen* i fremstillingen om latinskolens dannelse. Han skriver her, at Carlsen er den eneste, der

giver en lidt bredere oversigt over de pædagogiske teorier i det 17. århundrede, idet der henvises til en artikel i *Vor Ungdom* fra 1941.²³

For nylig har Thyge Winther-Jensen haft to af Carlsens artikler under lup²⁴ i forbindelse med sin gennemgang af den komparative pædagogiks udvikling i Danmark. Hvad angår perioden 1900-1961 skriver Winther-Jensen, at det er personer, som *J. Paludan, Niels Bang* og *Olaf Carlsen*, der tegner den komparative pædagogik i perioden herhjemme. For de ”to første i kraft af det komparative arbejde de udfører uden at være sig det særlig bevidst. Den sidste i kraft af de betragtninger af komparativ natur, som han anstiller”.

Også i samme forfatters bog *Komparativ pædagogik – faglig tradition og global udfordring* fra 2004²⁵ nævnes Carlsen.²⁶ Winther-Jensen skriver om den første af Carlsens artikler i *Vor Ungdom*, at hans ”beskrivelse af en sammenlignende pædagogikhistorisk forskning” med rimelighed kan ”betragtes som det første danske forsøg på at opstille en definition af og et program for en komparativ pædagogik”.

*Vagn Skovgaard-Petersen*²⁷ har i sin oversigt over pædagogikken i det 20. århundrede nævnt Carlsen – primært hans Rousseau-forskning.

Jeg har selv skrevet en lille artikel om *Olaf Carlsen* i martsnummeret af *Soraner-Bladet* i 2000.²⁸ Dette lille arbejde blev læst af *Johannes Johansen*, som sendte mig nogle bemærkninger om Carlsen, som Johansen havde haft som lærer i Skanderborg. Jeg sendte disse bemærkninger videre til redaktøren for *Soraner-Bladet*, som trykte dem heri.²⁹ To år senere publicerede jeg en større artikel om Carlsen i *Uddannelseshistorie* 2002.³⁰

Jacob Kornbeck har fremsat nogle bemærkninger om forholdet mellem Carlsen og Grue-Sørensen i en artikel om socialpædagogik.³¹ Det er her Kornbecks tese, at disciplinen *socialpædagogik* ville have fået en mere fremtrædende plads i universitetsfaget pædagogik, hvis Carlsen i stedet for Grue-Sørensen var blevet professor i faget ved Københavns Universitet. Lignende tanker er formuleret af *Torsten Erlandsen* og *Jacob Kornbeck* i en artikel om Danmarks første universitetsprofessorat i pædagogik. De skrev tillige, at Carlsen også ”havde gjort sig tanker om komparativ pædagogik ... – noget, som Grue-Sørensen vistnok først gjorde senere i sin karriere”. De så dog ikke Carlsen som ”noget realistisk alternativ” til stillingen som pædagogikprofessor, idet han hverken havde en magister- eller doktorgrad. De syntes, at det kunne være interessant at kortlægge de personer, som i 1955 rådede over en doktorgrad i kombination med relevant erhvervs erfaring – forskere på det pædagogiske, psykologiske og filosofiske område. Men de er også klar over, at det ikke ville kunne afvises, at man hermed ville løbe ind i metodologiske vanskeligheder.³²

Afgrænsning af emnet

Formålet med denne afhandling er dels at lave en biografi over pædagogikshistorikeren Olaf Carlsen og dels at få et overblik over hans produktion.

Olaf Carlsens liv vil blive belyst på flere måder. Der eksisterer i hans privatarkiv på Rigsarkivet et aldrig trykt maskinskrevet manuskript med titlen *Mellem Pædagoger*. Dette manuskript er på over hundrede sider og min tese er, at det er tænkt udgivet som bog. Herudover vil hans liv blive belyst gennem hans korrespondance med især tre personer: professor *Svend Ranulf*, forlægger og boghandler *Ejnar Munksgaard* og leder af *Statens Pædagogiske Studiesamling* m.m. *Poul Müller*. De avisinterviews, som Carlsen gav, vil også blive inddraget. De biografiske oplysninger vil blive suppleret med informationer, jeg har modtaget af hustruen Grete Carlsen og sønnen Ebbe Carlsen.

Olaf Carlsen var en meget produktiv forfatter af anmeldelser, artikler og bøger. Hans forfatterskab vil blive gennemgået. Især fire områder havde hans interesse: realismen, pædagogiske tænkere, *Sorø Akademi* og pædagogik som manglende universitetsfag herhjemme. Faktisk argumenterede Carlsen gennem flere årtier for at få pædagogik gjort til universitetsfag i Danmark. Ofte skrev han om emner, der inddrog mere end ét af de fire områder. Således indgår det sidste emne som delemne i en række af hans øvrige afhandlinger.

I flere kilder kan vi læse, at Olaf Carlsen i 1931 havde erhvervet en doktorgrad ved Bruxelles universitet.³³ Der eksisterede imidlertid ikke et universitet i Bruxelles på det tidspunkt. Det blev først oprettet i 1968. Men det var heller ikke ved byens frie universitet, som var grundlagt i 1834, at Carlsen erhvervede graden. Dokortitlen blev tildelt ham af et privat universitet/institut, som i dag synes at være som sunket i jorden uden at efterlade sig et arkiv. Og det har heller ikke været muligt for mig at finde oplysninger om de personer, der tegnede læreanstalten.

Carlsen blev ofte kaldt og benyttede selv titlen dr.phil., hvilket kunne lede tanken hen på en dansk doktorgrad. Det vil blive vist, at dokortitlen var en helt anden, som han aldrig benyttede.

Herudover vil der blive givet en fortegnelse over Carlsens værker. Denne vil foruden bøger og tidsskriftartikler også indeholde anmeldelser, kronikker, avisartikler og debatindlæg. Den bygger i det væsentlige på en fortegnelse fra 1958, der eksisterer en kopi af på Danmarks Pædagogiske Bibliotek. Enkelte manuskripter fra Olaf Carlsens hånd var ikke medtaget heri. Dem har jeg tilføjet i min fortegnelse.

Det vil endvidere blive vist, at bogen om Rousseau og Danmark fra 1953 oprindeligt var blevet indleveret til Københavns Universitet som dis-

putats til forsvar for den filosofiske doktorgrad, men at den efter en yderst lang behandlingstid blev afvist.

Det kan undre, at Olaf Carlsen aldrig fik den anerkendelse, som man synes kunne tilkomme en person med et så omfattende pædagogisk forfatterskab. En tese er, at han selv spændte ben for sine muligheder ved ikke at følge de normale akademiske spilleregler.

Det vil blive vist, at den belgiske disputats, hvis titel er omtalt flere steder, og som gjorde, at Olaf Carlsen benyttede dokortitlen, men som ikke var tilgængelig på noget bibliotek, i let bearbejdet form nogle år senere blev udgivet som artikel i tidsskriftet *Vor Ungdom* – uden at det dog fremgik heraf, at der var tale om en lettere bearbejdet og oversat disputats.

Tre ting vil især blive belyst: Olaf Carlsen synes at have kæmpet med og mod den danske akademiske kultur, og han er et eksempel på, hvad en (dansk) doktorgrad betyder for vurderingen af en videnskabsmand. Olaf Carlsen var en af de få, der beskæftigede sig med pædagogikhistorie i nogle tiår. Vi vil se på, om han bragte denne del af pædagogikken frem. Det sidste fokus er behandlingen af Rousseau-bogen som disputats. Jeg vil forsøge at give en vurdering af bogen og formulere en mulig begrundelse på afslaget.

Når Carlsen aldrig ”opnåede en egentlig faglig anerkendelse”, har et argument været, at det muligvis var på grund af ”visse politiske forhold”. Carlsens politiske ståsted vil blive taget op, og det vil blive vist, at han i hvert fald ikke flirtede med nazismen.

Jeg håber at kunne besvare det spørgsmål, som Vagn Skovgaard-Petersen stillede mig i januar 2006: Var Olaf Carlsen en halvtragisk figur, eller har han givet den pædagogiske teori et skub fremad?³⁴

Olaf Carlsens forhold til udenlandske forskere er, med enkelte undtagelser, ikke behandlet. Det kunne være interessant ved en senere lejlighed at opspore eventuelle arkiver især i tysktalende lande for at belyse hans forhold hertil.

Man kan stille det spørgsmål: Hvorfor er det væsentligt at beskæftige sig med Olaf Carlsen mere end 50 år efter hans død? Før det første giver en læsning af hans forfatterskab et generelt indblik i ikke mindst en stor del af den pædagogiske tænknings historie. For det andet får vi kendskab til en række pædagogiske tænkere, som ikke tidligere har været behandlet i den danske pædagogiske litteratur. Og sidst men ikke mindst opnår vi viden om et stykke universitetshistorie.

Til slut et par bemærkninger om bogens opbygning. I første del behandles Olaf Carlsens liv, i anden del hans forfatterskab. Det har været umuligt at behandle hans liv uden at berøre forfatterskabet. Har man

indledningsvis læst mine to artikler om Carlsen i Soraner-Bladet og Uddannelseshistorie, er læsning af denne afhandling næppe noget problem. Ellers kan jeg anbefale, at første del læses igen efter studiet af anden del.

Adskillige forskerbiografier er skrevet som videnskabelige afhandlinger. Herhjemme fra nævner jeg nogle enkelte: Mogens Pihls om fysikeren Lorenz, August Ziggelaars om fysikeren Pardies, H.C. Hansens om Poul la Cour, Thomas Söderqvists om lægen Niels Kaj Jerne og Birgitte Possings om Natalie Zahle. Jeg har det lille håb, at denne afhandling kan føje sig til disse.

God læselyst.